

kezi olan Mesîle'de özellikle deri üzerine altın, gümüş ve ipek işlemeli el sanatları yaygındır. Çevresindeki Arap atı yetiştiriciliği sebebiyle eyer yapıcılığı gelişmiştir. Şehrin nüfusu 1987 yılında 75.500 iken 2004 yılının başlarına ait tahminlere göre 118.000'e ulaşmıştır. Mesîle şehrinin merkez olduğu aynı adlı idarî bölümün (vilâyet) 18.718 km²'yi bulan alanı üzerinde 2004 yılının başlarında tahminî olarak 960.000 kişi yaşıyordu.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Havkal, *Şüretü'l-arz*, s. 85-86, 88; İdrîsî, *Şifâtü'l-Magrib*, Leiden 1864, s. 86; a.m.f., *Nüzhetü'l-müşâk*, Beyrut 1409/1989, I, 222, 252, 254-257, 261, 263-264, 292, 295-296; *el-İstîbâr fi 'acâ'ibi'l-emşâr* (nşr. Sa'd Zağlûl Abdülhamîd), İskenderiye 1958, s. 171-172; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, VIII, 179, 432-433, 439, 625; IX, 254, 259; İbn Hallikân, *Vefeyât*, I, 360; İbn İzâri, *el-Beyânü'l-mugrib*, I, 215-216; III, 267-268; İbn Haldûn, *Histoire des berbères* (trc. de Slane), Paris 1982, II, 527-528, 534-535, 538, 543, 553-557; İdrîsî İmâdüddin, *Târîhu'l-hulefâ'i'l-Fâtîmiyyin bi'l-Magrib: el-Kısmü'l-hâş min kitâbi 'Uyûni'l-aḥbâr* (nşr. Muhammed el-Ya'îvî), Beyrut 1985, s. 217, 336, 462; Himyerî, *er-Ravzû'l-mi'âr*, s. 558; Hasan el-Vezzân, *Vaşfü İfrîkiyye*, II, 52; Abdurrahman b. Muhammed el-Cilâfi, *Târîhu'l-Cezâ'iri'l-âam*, Beyrut 1400/1980, I, 239-240; III, 34, 91; Hasan İbrâhim Hasan, *Târîhu'd-devleti'l-Fâtîmiyye*, Kahire 1981, s. 94, 96, 97, 440; Ahmed Tevfik el-Medenî, *Kitâbü'l-Cezâ'ir*, Cezayir 1984, s. 24, 238; Hâdî Rûcî İdrîs, *ed-Devletü's-Şanhâciyye* (trc. Hammâdî es-Sâhilî), Beyrut 1992, I, 47, 53, 55, 59, 64, 67, 91-93; Ebü'l-Kâsım Sa'dullah, *Târîhu'l-Cezâ'iri's-sekâfi*, Beyrut 1988, III, 153-155; VII, 444-445; Nâsirüddin Saidönî, *Varakât Cezâ'iriyye*, Beyrut 2000, s. 105, 423, 434-437; F. Dachraoui, "Masîla", *EJ²* (Fr.), VI, 716-717.

AHMET KAVAS

MESKEN

(المسكن)

Arapça *sükna* (veya *seken*) kökünden zaman ve mekân ismi olan *mesken hareketin zıddıdır ve "hareketin sona erdiği durum" demektir. Mesken yerine nâdiren meskin, seken ve süknâ kelimeleri de kullanılır. "Konaklama ve geceleme yeri" anlamındaki mesken fıkıh terimi olarak bir kişi veya ailenin sürekli oturmak amacıyla yerleştiği yeri ifade eder. Kur'an'da "sekene" fiili ve türevleri yirmi, mesken ve çoğulu mesâkin on iki âyette sözlük ve örfteki kullanımıyla geçer. Yemen'de Sebeliler'in çok güzel bahçelerle çevrili olan meskenlerinden övgüyle söz edilmesi (Sebe' 34/15), hoş giden evlerin kişiye Allah'tan, peygamberinden ve Allah yolunda savaşmaktan daha sevimli gelmesinin yerilmesi (et-Tevbe 9/24), Allah'a inanan*

erkek ve kadınlara adn cennetlerinde hoş gidecek konutların verileceğinin bildirilmesi (et-Tevbe 9/72; es-Saf 61/12) buna örnek gösterilebilir. Aile kurma teşebbüsünün kuvveden fiile çıkması bir mesken teminiyle başlar. Bir hadiste üç şeyin inanan kişi için mutluluk kaynağı olacağı belirtilir: Geniş bir ev, iyi binek ve iyi bir eş. Diğer bir rivayette bunların aksinin de mümin için mutsuzluk kaynağı olacağı ifade edilmiştir (*Müsned*, I, 168; III, 407).

İslâm hukukunda mesken nafaka yükümlülüğünün bir parçası olarak eş, çocuklar ve belirli akrabalara karşı teminle yükümlü bulunan mekân olması sebebiyle önem taşır. Evli kadın kocasından, belli bir yaşa kadar çocuklar ve evli olmayan kızlar babalarından, diğer nafaka alacaklıları da nafaka yükümlüsü yakın hısımlarından belirli şartlarla mesken talebine hak kazanırlar. Kur'an'da, "O kadınları imkânınıza göre oturduğunuz yerde oturtun" buyrulur (et-Talâk 65/6). Burada söz konusu olan yükümlülük boşanıp iddet beklemekte olan kadınlarla ilgilidir. Normal evlilik içinde kadının bu haktan yararlanması ise tabii hakkıdır. Diğer taraftan, "Kadınlara iyi geçinin" âyeti de (en-Nisâ 4/19) kadına konut sağlamanın iyi geçimin gereklerinden olduğunu ifade eder.

Bir kadın evlenip kocasının evine yerleştikten sonra onun yiyecek, içecek, giyim ve mesken harcamaları kocaya aittir. Bunlar eşlerin sosyal seviyelerine göre sağlanır; eşlerin her ikisi de zenginse buna uygun harcama yapılır, ikisi de yoksulsa kadın kocasından zenginler düzeyinde bir harcama yapmasını isteyemez. Öte yandan bazı âlimler, nafaka konusunda yalnız kocanın sosyal ve ekonomik durumunun dikkate alınacağını söylemişlerdir. Kur'an'da, "Annelerin yiyecek ve giyeceği uygun tarzda (ma'rûf) çocuğun babasına aittir" buyrulur (el-Bakara 2/233). Âyetteki ma'rûf "aşırılığa kaçmadan ve cimriliğe düşmeden örfe göre alınan ve mâkul karşılanan yaşam biçimi" demektir. Bu âyetler mesken de dahil olmak üzere her türlü nafaka için ana ilkeyi bildirir. Buna göre meskenin eşlerin malî ve sosyal durumlarına uygun bulunması ve bağımsız bir bölümden oluşması gerekir. Bu yer güvenli olmalı ve karı-koca hayatı yaşamaya elverişli bulunmalıdır.

İslâm hukukçuları genellikle kadının, kocasının hısımlarıyla birlikte yaşamaya zorlanamayacağını, ancak kocanın bir başka evliliğinden olan ve henüz ergenlik çağına ulaşmayan çocuklarının bundan

müstesna olduğunu, eşin bu çocuklara itiraz edemeyeceğini söylerler. Yine kadının kendi hısımlarından herhangi birini, hatta başka kocadan olma çocuklarını ancak kocasının izniyle evinde barındırabileceğini, erkeğin eşinin yakınlarına karşı bakım ve nafaka yükümlülüğünün bulunmadığını ifade ederler. Ancak bu görüşler, İslâm hukukçularının yaşadıkları dönemin şartları ve mesken imkânlarıyla yakından ilgilidir. Burada meskenle ilgili sınırlayıcı hükümler bir yandan aile mahremiyetini koruma, öte yandan kadının güvenliğini, evin huzur ve sükununu sağlama hedefine yöneliktir. Bu hedefin gerçekleştirildiği geniş evlerde sınırlayıcı hükümlerin daha yumuşak bir uygulama alanı bulacağı bir gerçektir. Diğer taraftan karı-kocanın birlikte çalışıp kazandığı ve ev harcamalarının ortak gelirlerden karşılandığı durumlarda kadının da gerekli hallerde kendi çocuklarını yanına alabilmesinin "iyi geçimin" (en-Nisâ 4/19) ve hakkaniyetin bir gereği olduğu düşünülmelidir.

Evli kadının genel nafaka hakkı çerçevesinde mesken hakkına sahip olduğu noktasında İslâm hukukçuları arasında tereddüt bulunmuyorsa da boşanan veya kocası ölen eş için aynı hakkın var olup olmadığı şu durumlara göre farklı değerlendirilmektedir: Ölüm iddeti bekleyen kadına nafaka ve yaygın görüşe göre mesken gerekmez. Ölümle birlikte kişinin hak ve yükümlülüklerinin sona ermesi ilkesi nafaka ve mesken yükümlülüğü için de geçerlidir. Bu durumdaki kadının bir yıl meskende oturabilmesi için vasiyet yapılmasını öngören âyetin (el-Bakara 2/240) kadına miras hakkı tanıyan (en-Nisâ 4/12) âyetle neshedilmiş olduğu hâkim görüşüdür. Boşanan kadının mesken hakkına gelince, eğer kadın hamile ise İslâm hukukçuları kadının nafakaya ve dolayısıyla meskene hak kazandığını söylerler. Eğer hamile değilse Hanefiler, kadının ister ric'î ister bâin talâkla boşanmış olsun iddet süresince yine nafakaya hakkı olduğunu, dolayısıyla aynı süre için meskene de hak kazandığını kabul ederler. Mâilîkî ve Şâfiîler ise ric'î talâkta kadının her tür nafakaya hakkı olduğunu söylemekle birlikte bâin talâkta sadece mesken hakkının bulunduğunu düşünürler. Hz. Peygamber'in üç defa boşanan Fâtıma b. Kays'a "Senin için süknâ ve nafaka yoktur" dediği rivayet edilmekle birlikte (Buhârî, "Talâk", 41; Müslim, "Raḍâ", 103, 109, 111, 113, 114, 117) Hz. Âişe, Hz. Ömer ve onları takip eden Kufe ekolü hukukçuları bu hadisi, Kur'an-ı Kerim'in

genel hükümleriyle (et-Talâk 65/1) çatıştığı ve adı geçen kadın sahâbînin özel şartlarıyla ilgili olduğu için dikkate alınmışlardır (Müslim, “Talâk”, 46, 52-55; Ebû Dâvûd, “Talâk”, 38-40). İmam Şâfiî, bu hadisi mesken bakımından dikkate almamışsa da nafaka kapsamında olan diğer yükümlülükler açısından göz önünde bulundurmuş ve bâin talâkla boşanmış hamile olmayan kadına mesken dışında bir nafakanın gerekmediğini söylemiştir. İmam Mâlik de aynı görüştedir. İbn Ebû Leylâ, yukarıda zikredilen hadise dayanarak bâin talâkla boşanan ve hamile olmayan kadın için hiçbir nafakanın gerekmediğini kabul etmiştir. Mesken yükümlülüğü evlilik nafakası kapsamına dahil olduğu gibi usul-fürû ve akrabalık nafakası kapsamına da dahildir. Buna göre baba çocuğu, çocuk da bakıma muhtaç anne ve babası için bir mesken teminiyle yükümlüdür, aynı şekilde akrabalık nafakasıyla yükümlü olanlar da bu yükümlülük çerçevesinde yakınlarına karşı mesken teminiyle mükelleftir (bk. NAFKA).

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, “skn” md.; *Lisânü'l-Arab*, “skn” md.; *Müsned*, I, 168; III, 407; IV, 229; Buhârî, “Talâk”, 41; Müslim, “Radâ”, 103, 109, 111, 113, 114, 117, “Talâk”, 46, 52-55; İbn Mâce, “Talâk”, 10; Ebû Dâvûd, “İmâre”, 10, “Talâk”, 38-40; Tirmizî, “Nikâh”, 38, “Talâk”, 5; Nesâî, “Nikâh”, 21, “Talâk”, 7, 70, 72; Serahsî, *el-Mebsûû*, V, 181; Kurtubî, *el-Câmi*‘, III, 163; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadir*, III, 321, 323; *el-Fetâva'l-Hindîyye*, I, 544; Ebû'l-Bekâ, *el-Külliyât*, s. 511-512; Âlûsî, *Rûhu'l-me'âni*, I, 146; Bilmen, *Kamus*, II, 450; Hasan Güleç, *İslâm Hukukunda Nafaka*, İzmir 1996, s. 52-56, 71-76.

HAMDİ DÖNDÜREN

MESKÛKÂT

(مسكوكات)

Basılmış madenî paralar ve bununla ilgili bilim dalı, nümismatik.

Sözlükte “üzerine damga vurulmuş” anlamına gelen *meskûkûn* çoğulu olan *meskûkât*, damgalanarak sikke haline dönüştürülmüş madenî paraları / sikkeleri ifade eder. Ayrıca bu kelime sikkelerle uğraşan bilim dalı olan *nümismatik* karşılığı da kullanılmıştır. Osmanlılar’da XIX. yüzyılın sonlarından itibaren müzecilik alanındaki gelişmelere paralel olarak ortaya çıkan sikke incelemelerine *ilm-i meskûkât* denmiş ve bu terkip daha sonra yerini *nümismatik*e bırakmıştır. Eski Yunan’da “kanun” anlamında kullanılan

Milâttan önce VI. yüzyılda Lydia'nın başşehri Sardes'te darbedilen altın ve gümüş sikkeler

nomostan türetilen eski Yunanca *nomisma* / *noummos* ve Latince *nummus* “sikke” mânası taşımaktaydı. Bu iki kelime nümismatik teriminin ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Nümismatikle uğraşan ve sikkeleri bilimsel bir metotla inceleyen kişiler de *nümismat* olarak adlandırılmıştır.

Meskûkât ilminin ilgi alanı icadından bugüne kadar çok geniş bir sikke dilimini kapsar. Bunlar günümüzden yüzlerce yıl önce yaşamış toplumlar, uygarlıklar, kültürler hakkında başka kaynaklardan öğrenilemeyen ya da öğrenilebilenleri doğrulayan ve destekleyen bilgileri sağladığı için meskûkât, geliştirilen ilmî metot ve usullerle bir araştırma sahası oluşturduğundan bilim dalı olarak kabul edilmiştir. Sikkenin icadından Bizans Devleti'nin sonuna kadar basılan sikkeler “antik nümismatik” adı altında incelenirken Ortaçağ İslâm devletleri ve Osmanlı Devleti'nin sikkeleri “İslâmî nümismatik” adıyla ele alınmıştır. Normalde kâğıt paraların, maddiyaların ve jetonların nümismatik çalışmalarının dışında kalması gerekirse de bu konularla ilgili başka bir çalışma alanı bulunmadığından bunlar da nümismatik içerisinde ele alınır. Meskûkâtın asıl uğraş malzemesi olan sikke tam olarak “para” anlamına gelmez. Çünkü sikkeden önce de para vardı; alışverişte veya ticarete kullanılan bir değişim ya da ödeme aracı olduğundan tarafların ihtiyaçlarına göre her türlü mal veya eşya para yerine geçebiliyordu. Bu sebeple sikke ile para arasında belirli bir farkın olduğu, tahlil ürünleri, çeşitli araç gereçler, hayvanlar ve metal parçalarının para yerine kullanılabilirdiği anlaşılmaktadır. Sikke bu çeşitliliğe son verip standart bir şekilden işlem görmeyi

sağlamıştır. Altın, gümüş, bronz ve bakır gibi metallere basılan sikkeler Batı Anadolu’da milâttan önce VII. yüzyıl sonlarında icat edilmiş ve kısa zamanda Ege ve Akdeniz dünyasına yayılmıştır. Ardından belki yüzyıllık bir zaman içerisinde Uzakdoğu’da, Çin’de de sikkeler ortaya çıkmıştır. Böylece meskûkât ilminin konusu olan sikke üç ayrı kökten gelişim göstermiştir: Batı Anadolu / eski Yunan, Çin ve Hint. Batı Anadolu / eski Yunan sikkelerinin biçimi yuvarlak, Çin sikkelerinin biçimi yuvarlak-bazan başka biçimlerde fakat ortası delik, Hint sikkelerinin biçimi ise kare idi. Bugünkü yuvarlak Avrupa sikkeleriyle İslâmî sikkeler de köken olarak Batı Anadolu / eski Yunan sikkelerine dayanmaktadır.

Meskûkâtın bir ilim dalı haline gelişinde koleksiyoncuların önemli rolü vardır. Sikke biriktirme ve saklamanın Eskiçağ’a kadar geri gittiği bilinmekteyse de ciddi olarak koleksiyonculuğun ancak Rönesans ile başladığı kabul edilir. Zamanla koleksiyoncular topladıkları sikkelerin kataloglarını yaparak bunları yayımlamışlardır. Sikkeleri bilimsel bir şekilde ele alıp kataloglarını neşreden ünlüler arasında Hubert Goltz (ö. 1583), Jean Vaillant (ö. 1706), Joseph Pellerin (ö. 1782), Joseph Eckhel (ö. 1798) ve Domenico Sestini’nin (ö. 1823) adları sayılabilir. Bunlar esas olarak eski Yunan ve Roma sikkelerinin koleksiyonlarını yapıyorlardı ve İslâmî sikke koleksiyonu yapanlar daha azdı. XX. yüzyıl başlarında bazı Osmanlı bürokratlarının da sikke koleksiyonu yaptığı bilinmektedir. Meselâ Düyûn-ı Umûmiyye müfettişlerinden Mehmed Mübârek Bey’in Selçuklu sikkeleri koleksiyonu vardı.

XVII ve XVIII. yüzyıllarda özel koleksiyoncuların yerini kamu müzeleri almaya başladı. Bazı büyük koleksiyonları satın

Antik döneme ait bazı sikke örnekleri

